

dok se u trgovini pojavio novac, najprije strani, onda i domaći (ilirsko-keltskih plemena). Tada je i društvena organizacija s pojmom države i vladara posvema i svuda provedena u plemenskim organizacijama, a dotjerane su i razne religiozne predodžbe. Mrtvace svoje čovjek je tada palio i pepeo im stavljao u žaru ili ih je sahranjivao. U oba slučaja im je u grob metao raznoga nakita i oružja, a u posude zacijelo i hrane. Nahodaji željeznoga doba obilni su po svim hrvatskim zemljama, ali je karakteristično, da u Hrvatskoj i Slavoniji nema čiste halštatske kulture, već je ona dosada vazda nađena bilo pod jačim bilo pod slabijim utjecajem latenske. U Hrvatskoj najznatnije je nalazište u okolišu Otočca: Prozor-Vital i Kompolje. Tude se uz kopče, načinjene kao dvostruka spirala od žice, pa brončane kape, slične u izradbi današnjim ličkim crvenkapama, našlo i nekih krasno izrađenih brončanih ploča s lijepim figurama ratnika sa štitom, šljemom i kopljem te konjanika u kasu, a to pokazuje snažan staroetruski utjecaj. Ali najznatnije je nalazište Glasinac kod Sarajeva, jer natkriljuje jedinstvenošću metalotehnike i tipološkom stranom sva ostala u Evropi, pa i isto halštatsko. Svi nađeni nebrojeni predmeti pokazuju autohtoni lokalni značaj, a pripadaju starijemu čisto željeznomu razdoblju.

Kojemu su plemenu pripadali vlasnici ovih drevnih svjedočanstava kulture, toga ne znamo; samo za ona iz željeznoga doba možemo punom sigurnošću kazati, da su preostala od prvih nam poznatih žitelja na današnjoj hrvatskoj zemlji, Iliri i docnije doseljenih Kelta.

Iliri i Kelti. Iliri raspadahu se na mnogobrojna plemena nastavjući iznajprije svu zemlju južno od srednjega Dunava (kod Beča i Budima) do grčkih međa, dok se na zapad protegoše pod imenom Veneta do rijeke Pada. Oni su bili hrabar narod, više pastiri negoli ratari, vazda spremni srnuti u boj i pogibao, a bitnost njihove borbe bješe drsko gusarenje na moru i smjelo hajduštvo na kopnu. Pored dobrih svojstava, kao što su hrabrost i otpornost, velike su im mane bile požudna odanost piću i strasna nesloga u stalnoj pratnji krvne osvete. U prvoj polovici IV. vijeka prije Hr. stadoše na njih udarati Kelti (Gali) seleći iz svoje prvobitne domovine Galije. Zauzevši Posavinu i srednje Podunavlje osnovaše Kelti, ispremiješani negdje jače negdje slabije starijim Ilirima, više oblasti, a glavno im je središte bila Segestika (Siscia, Sisak). Potom provale na Balkanski poluotok i prouzroče među Ilirima općeno komešanje stisnuvši